

“Kutsal Pazarlık” ve normalliğin yitirilmesi

Erdogan Zümrütoğlu'nun Amerikalı Ermeni ressam Arshile Gorky'ye adanmış son sergisi “Kutsal Pazarlık” Pilevneli Galleri'de açıldı. 13 Ocak 2018'e dek sürecektir sergideki büyük ve küçük ebattaki resimler, temelde yapılanma ve yıkım tarafından nitelendirilmelerinden dolayı hayatın parçalanmış varlığını yansıtıyor.

Erdogan Zümrütoğlu, “Diye”, tuval üzerine yağboya, 300x425cm

MARCUS GRAF
graf@mekan34.net

Erdogan Zümrütoğlu'nun Pilevneli Galleri'deki ilk kişisel sergisi, sanat dünyamızda heyecanlı beklentilerle karşılanıyor, sanatseverlerin olduğu kadar sanat uzmanları da Erdoğan'ın güncel çalışmalarını görmek için heveslidirler. Sanatçının bu yılki Contemporary Istanbul'da Pilevneli Galleri'ni standıdaki iki dev resminin yaratıcı gücünü etkin ardından sanat dünyamız Zümrütoğlu'nun resimlerinin ne kadar güçlü ve çarpıcı olduğunu bir kez daha hatırlamış oldu. 10 yıldan daha fazla bir süredir resimlerini takip ediyoruz. Şimdiye kadar birçok kere birlikte çalıştık ve onun çeşitli serileri üzerine şimdiye kadar birkaç metin de yazdım. Külliyyatın her aşamasında kavram, biçim ve estetik açısından her zaman yeni boyutlar keşfetmişimdir. İşte bu yüzden Zümrütoğlu ile çalışmak asla alışılmadık protokollere güvenilmezceğimizi atledebiliriz rutin değildir. Kendi çalışmalarını ve bu çalışmaların içinde yaşadığı çevre ile olan ilişkisini derinliklerle sorgularken, eserleri sürekli olarak değişir, evrimleşir ve ilerler. Sanatçının, ortak bilinç ve ruhların devamı olarak korku, şiddet ve terörle sarıldığı dünyamızın sosyo-politik durumuna olan sancıları başta acısının yanı sıra makro politikamın patlamaya hazır mayın tarlası ile bireyin mikro organizma durumundaki rolüne karşı eleştirel duruşu, onu herkesin hayatındaki varoluşu sorularla ilgili esassız bir estetik yönlenmişimdir. Evet resimleri halen yoğunluktur ve evet konuları, sanatın güncelliği, güzellik ve tabii olmasının umut eden klasik sanatseverler için kabul edilemez güçtür. Çalışmalarını ne olmadıkları yazmaya devam etmeden ve güzel serisi olan “Kutsal Pazarlık”ta sunulan çalışmaların içeriği ile biçimsel ayrıntıların ortaya koymadan önce yine de onun eserlerinin genel konularını ele almak istiyorum.

Bu ülkedeki en güçlü çağdaş ressamlar arasında yer alan Erdoğan Zümrütoğlu yüzünlü başlangıcından itibaren İstanbul'da olduğu kadar Berlin'de de birçok öncül galeriyeye goster ve yeni-dışavurumculuğa biçimsel yakınlık gösteren resimleriyle sanat dünyasında izni bırakır. Çalışmaları, klasik dışavurumculuğa eleştirel yaklaşımın köyüyle bir hale getiren basit bir mistisizm ya da öznelciğin ötesine geçer. Sanatçının sosyo-politik ilişkisi ve dünyamızın kanlı günlerine yorumları bakan eserlerinden dolayı, külliyyatı ‘eleştiriyi’ ilgilendirir. Bununla birlikte resimleri hiçbir zaman didaktik ya da polemik değildir; çünkü Zümrütoğlu çizgisel bir anlatıya, mesaj ya da propagandaya inmaz.

Aynı zamanda çalışmalarının biçimsel bir açısı da vardır. Elbette buradaki biçimsel, Greenberg'in saf sanat görüşünün ötesine geçer. Buna rağmen sanatçı eserlerindeki biçimsel görsellikte çok dikkatlidir. Renk ve dokuma olduğu kadar tüm kompozisyon ve ressamın özgei ayırtıcı sanatçı için figür ve anlatımın potansiyeli kadar önemli değildir. Bu yüzden, figürleri dışavurumculuğun resimsel arayışının daha çok yapsal sonuçları olarak ortaya çıktığı için sanatçının çalışmalarını, dışavurumculuktaki figür anlayışını aşar. Figür hiçbir zaman çalışmanın hedefi değildir. Yaratılmak üzere olduğu çalsayana genelde bir duygu ya da resim hakkında belirsiz bir fikirle başlamasından dolayı figürler daha ziyade resmedilme sürecinde oluşur. Zümrütoğlu'nun doğru bir duygusal halet-iruhıyeye sahip olması gerekir; ancak o zaman, bilinç ile bilinçsiz arasında devamlı olarak yer değiştirdiği resimsel elementleri sergileyebilir. Yaratım aşamasında resmetme tarzı, dürtüsel ve doğaldır. Aynı zamanda sergideki olarak akıştan

çıkarak, eseri yeniden inceleyip istediği sonucu elde edene kadar düzeltir, siler ve üzerine resimler. Bu yüzden de resimlerini duygu ve oran niteler. Erdoğan Zümrütoğlu'nun külliyyatının farklı modern resim akımlarıyla nitelenmesinin nedeni de budur. Diğer bir taraftan yeni-dışavurumculuk ile betilli soyutlamanın farklı biçimleri de bulunabilir. Aynı zamanda politik sanat ile kötü resim (bad painting) ekolünün biçimsel yönelişleri ve tavırna göndermeler de yapılır. Yine de sanatçı bu üsluplar arasında ustaca oynamayı başarır ve resmin keskinliğinin altını güçlü bir biçimde çizerek özgün bir yaklaşım için bunları birbirleriyle karşıtır. Ayrıca çoklu yaklaşımı saveseinde yeniler ve genç nesil ressamlarla, bu en eski disiplinini ne kadar çekici ve anlamlı olduğunu gösterir.

“Kutsal Pazarlık”ta Erdoğan Zümrütoğlu yeni bir resim serisi sunar. Büyük boyutları küçük olanlarla karşıtın ve birkaç tane de üç boyutlu hazır yapılmış nesneye de sunan sergi, Amerikalı Ermeni ressam Arshile Gorky'ye adanıyor. 1904 yılında Van'da doğan, Amerika'ya göç eden Gorky, kendi kendinden sonra gelen Amerikalı ressamlar için ilham verici bir kişilik oldu. Gorky'nin hayatı dram ve zorunlu göç ile nitelendirilir. Erdoğan Zümrütoğlu için ise bu modern avangart sanatçının travmatik deneyimini insanın çağdaş yaşamının dramı için bir simge olarak görürüz. Sanatçı bu yüzden Gorky'nin külliyyatını çağdaş önemi olduğunu hissediyor. Yalnızlığı ve trajedisi, terk ettiği evi ve bir birey, bir ressam olarak yeni bir kimlik arayışında geçirdiği ömrü, Arshile Gorky'nin öyküsüne şu anki önemini veren unsurlardır: Bugün, hepimiz her yerde ve her zamanda yabancıyız.

Zümrütoğlu'nun Pilevneli Galleri'de sergilenen resimleri genelde, renk katmanları, biçimler ve dokuların kırılmasıyla kaybolmuş, yalnız duran tek bir figürü betimler. Her ne kadar daha önceki serilerinde kıyaslandığında figürler daha net bir biçimde ifade edilmişse de Zümrütoğlu eserlerinde, bilineni dünyamızın anlatısı ya da gerçekliğini yapılandırılmasından önce boynun gerçekliğini gösterir. Figürler parçalanmış yapılarından dolayı varoluşu yok olus arasında gidip gelir. Bir taraftan beden bölümleri tam olarak formüle edilmiş, diğer bölümler ise kırık parçalar ve kıvrımlar olarak verilir. Her zaman olduğu gibi dışavurumculuk ile biçimselcilik arasında değişim gösteren resimler, sosyopolitik ve görsel felaketlerin bunaltıcı tehditlerinin karşısında insan ve ressam olarak havatta kalmanın imkanı sorgular.

“Kutsal Pazarlık”taki çalışmalar, birçok yönünde yansıtılan karşıtlıklar, tezler ve anti-tezlerdir oluşur: Kavramsal dışavurumculuk ile biçimselcilik sosyo-politik söylemlerle, doğaçlama rasyonallizmle, öznelci nesnelcilikle, mistisizm felsefeye, betimleme soyutlamaya, gerçeklik çekilme olmanla, şir siddetle, kırılabilir gaddarlıkla, ince boya kalın boya ile ve büyük boyutlu küçük olanlar ile buluştur. Çeşitli kavramları, dillerini ve modern resmin farklı ekollerinin estetiklerinden çelimesi, sanatçının külliyyatına özgün bir kişilik kazandırır ki bu da onun resimlerini günümüzün çağdaş sanat dünyasında seçkin bir hale getirir. Son resimlerinde yeni bir renk skalası vardır. Şu anda renkler sıyahtan pembeye, mattan parlak neonla doğru bir çeşitlilik gösterir. Resimler sanki tüm dünyamızdaki renkleri içinde barındırıyor gibiler ve gerçekliğin heterojen yapısını ima ederler. Renkler aynı zamanda, günümüzde görsellik ile her şeyin mümkün olduğu ve sanatçı için her şeyin mevcut olduğu resim sanatındaki renklere işaret eder.

Yine de çalışmaların biçimsel ve kavramsal karmaşıklıkla nitelendirilir. İnsanlığın şu anki durumu

hakkında daha çok karşı ütopya ve pesimisttir. İzleyici, günümüzün gaddarlık ve şiddet karşısında doğrudan kendi kızgınlıklarını, kaygılarını, korkularını, çaresizliğini deneyimler. Resimler, insanlığa karşı işlenen suçları seyircinin yüzüne vuran bir katalizör gibi çalışır. Filtresiz ve sansürsüz bir biçimde yaşam tarzımızı estirel bir biçimde yansıtıyor. Zümrütoğlu'na göre varoluşumuz kutsal bir pazarlık olarak nitelendirilir. Kapitalizm şiddetle tüm etik bariyerleri kırduğu bolluk topraklarında her şey pazarlığa açılır ve her şeyin bir fiyat etiketi vardır. Ruhun tüketilmesinden sonra sadece travmalar ve kötü hikayeler kalır. Bu bağlamda hiçbir şey dokunulmaz değildir. Daha iyi bir birliklilik ve sosyal bütünlük için kutsal, bilge, mantıklı, iyi ve temel kavram olan her şey, totaliter kapitalizm tarafından satılan parlak süz bir kabuktan başka bir şey olmayan yeni kutsallık ile yer değiştirmiştir. Bu sorun küresel bir sorundur ve birçok düşünce insanı, yazar ve sanatçı bizi buna karşı uyarmıştır. Gerçi günümüzün taşkın görsel kakofonisinde kim gerçekten dinleyebilir ki? Erdoğan Zümrütoğlu'nun güncel çalışmalar hakkında röportaj yapamaması ya da konuşmamasının sebebi de budur; çünkü söylenebilecek bir şey yoktur ve hiçbir kimse dinleyemiyor! Normalde insanlar birbirleriyle konuşurlar ve birbirlerini dinlerler; fakat artık normallik diye bir şey yoktur. Anormal olan normal haline gelmiştir ve hasta olan sağlıklı konumuna geçmiştir. Bu da dünyamızın pesimist bir resmidir. Eğer hayatlarımız parçalanmışsa, yıkılmışsa ve gerçeklik sadece bir yıkım alanı olarak var olabiliyorsa, her yeni yapılandırılma sadece farklı bir yıkımın nedeni olur. Yeni resimlerinde ele aldığımız hayatın döngüsü de; aksine yıkım, teşebbis, taklit edilen yeniden yaratma ve son yıkım, dağılımın gerçekleştiği ölüm döngüsüdür. Bu anlamda Zümrütoğlu insanları evrimin üst katmanında bir varlık olarak değil kim ve ne olduğumuzun ayrılmaz bir parçası olan kendi yıkımının kaçınılmaz olduğu küresel bir felaket olarak görmektedir.

“Kutsal Pazarlık”taki resimler, temelde yapılanma ve yıkım tarafından nitelendirilmelerinden dolayı hayatın bu parçalanmış varlığını yansıtıyor. Resimler ayrıca hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığı inancı temeline dayanır. Bu şüpheli dünya görüşü eserlerin biçimsel ve kavramsal varlığında açıkça yansıtılmıştır. Tıpkı bizlerin çok geç ve genelde kaza eseri öğrenmemiz gibi, resimler de hiçbir zaman görselliklerini, karakter ve anlamlarını ilk bakışta kolayca ortaya koymazlar. İzleyici, iceriklerini ortaya çıkarmak için boynun ve dokuman kamanlarının derinlerine inmek zorundadır.

Zümrütoğlu vazgeçmez! Her ne kadar şüphelerle dolu olsa da kendini geçit ve hayata hissediyormuş gibi resim yapmaya devam eder. Resim yapmak varoluşu bir ihtiyaçtır; onu tetikleyen ve devam etmesini sağlar. Onun külliyyatı, bizlerin her gün muhatap olduğumuz gerçekliği eleştiril yonamlarıyla egomon herhangisi bir öznelciğin ya da mistisizminin ötesine geçer. Ruhumuzun karanlık taraflarını ortaya çıkarır ve onları, izleyicinin kendi korkularıyla yüzleşmesi için parak bir ışık döndürür. Bu sebepten dolayı bazı izleyiciler rahatsız olur ve hatta çalışmalarından kaçılır. Çalışmalarını karanlık, bunaltıcı ve korkutucu bulurlar. Aynı zamanda da aslında hayat böyle değil midir ve çağdaş sanatçının görevi de filen vashedig zamanla ilgilenmek değil midir? Yine de çalışmalarını hiçbir zaman didaktik ya da polemik değildir. Hiçbir zaman propaganda olma tehlikesine düşmez. Resimlerin parçalı varlıkları ve Zümrütoğlu'nun resmin kendisiyle de biçimci bağlantısı ve ilgisi, her zaman çalışmalarının günümüzdeki çoğu sanatçının düştüğü bir tuzağa

düşmesine engel olur. Günümüzdeki baskın sorunlara mutlak ve nihai cevapların olmadığını bilir. İşte bu yüzden sürekli olarak resimleri aracılığıyla sorgulamaya devam eder.

Resimlerinde kahramanlar. Erdoğan Zümrütoğlu'nun kavramlarının maddeleri ve araçlarıdır. Onlar hiçbir zaman çalışmanın gerçek hedefi değillerdir. Renk, boya, fırça izleri ve dokuları; figürün hikayesinden çok daha önemlidir. Her ne kadar sanatçı bir insan figürü oluşturma hedefinde olmasa da, bu figürler bizlerin imgeye olan ihtiyaçından oluşur, sanatçı bir figür istememesine karşın, onlar boya katmanlarının arasından ortaya çıkarlar. Zümrütoğlu'na göre boynun kendisinin maddedeği çalışmalarının ana odağıdır. Güvenileceği tek gerçeklik ve varlıktır. İnsan figürü herhangi bir objeden, damlamadan ya da boynun herhangi bir başka biçiminden daha önemli değildir. Boya ve renk belirli bir ruhsal, duygusal durumun sonucunda oluşur. Resimsel maddeler de aynı zamanda bu sürecin sonucu ve yansımalarıdır.

Sergideki farklı boyutlarına bakarken Erdoğan Zümrütoğlu'nun resimsel fikirlerini hem büyük hem de küçük boyutlarda esit biçimde başarıyla uygulayabildiğini anlarız. Onun külliyyatının kalitesi buradadır ve bu da günümüzde zor buluruz. Ayrıca triptik kullandığına da devam eder. Sanatçı mistisizme ilişkin olarak sunak formunu kullanmayı sever. Bu da onun, her resmettiği eserini sanki kendisinin son çalışmasıymış gibi görünür bireysel resimsel radikalizmle kavranıya götürür. Sergideki her bir eser, belli bir fikir ve özel bir duygunun boya ve tutsak ediliği zamanda sendeki aynı yansır. Bu yüzden eserleri radikal ve özgündür. Onlar var oluyormuş gibi görünmezler. Onlar sadece neyse 'o'dur. Duygu ve oranın saf patlamalarını renkler ve doku aracılığı ile aktarırlar.

Erdogan Zümrütoğlu sanatsal akımların önemine inanmaz. Bilinliktopraklara doğru giden süreçleri takip etmez. Aksine, bugünün dünyamızın cılgınlığını yakalayabilmek için farklı bir dil bilgisine sahip alternatif bir dil oluşturma hedefindedir. Bu bağlamda bir pesimist değil daha çok, izleyicinin sanatsal olarak alışkanlıkları ve beklentilerini onayarak onu şartırma ve rahatsız etmenin yollarını halen bulacağına inanan gerçekçi bir optimisttir. İşte bu yüzden külliyyatı hiçbir zaman statik değildir ve devamlı olarak değişir, dönüşür. Erdoğan kendine nasıl davranıyorsa izleyicilerine de öyle davranır. Her şeyden önce resimden etkilenmesi, alternatif entelektüel ve duygusal yerlere sürüklenmesi gerekir. Bunun için sürekli olarak sınırları zorlar, çalışmalarını sorgular ve her seride resmin gücünde olduğu kadar varoluşumuzun gücünde olduğu fikirleri ortaya çıkarabileceği için bir öncekinden daha derine iner. Yine de onunla resim, çağdaş sanat bağlamında sıklıkla duyduğumuz bir terim olan, proje haline gelmez. Bir projenin belirli bir konusu, amacı, belirli bir başlama ve sonuca noktası olduğu kadar öğrenilecek somut sonuçları vardır. Sonuç odaklıdır ve dışarıdan gelen konulara göre değişir. Erdoğan Zümrütoğlu'nun çalışmalarını ise kendi varoluşundan ayrılmış mümkün olmayan bir bağ ile bağlıdır. Onunla birlikte ve onun aracılığıyla yaşarlar. Bunu yaparken de tıpkı bir bireyin ömrü gibi onun külliyyatı da bireysel ve sosyal ilişkilerin farklı aşamalarından geçer. Eserlerinde kişisel ve toplumsal birbirinin içine geçmiştir. İşte bu yüzden onun yaklaşımı bugün önem taşıyor ve bizim için önemlidir. Bunun yanı sıra sanatçı tür ve resimsel özgünlüğünden dolayı Zümrütoğlu'nun külliyyatı resim sanatının yenilenmesini katkıda bulunurken bu alanın halen ne kadar güçlü olduğunu kanıtlar.